For 75 år siden kom Gestapo på besøg

Det er 75 år siden, at Georg Busch fra Ørum blev arresteret af Gestapo. Han havde skrevet et læserindlæg i Viborg Stifts Folkeblad. Det faldt ikke i tyskernes smag, så det kostede ham et langvarigt ophold i fængsel og i Frøslevlejren.

Georg Busch kom i Gestapos søgelys, efter han havde skrevet læserbrev i Viborg Stifts Folkeblad.

LOKALHISTORIE

Torben Holmgaard Nielsen

Torben Holmgaard Nielsen fra Fredericia fortæller her resultatet af sine grundige undersøgelser af en anholdelse, der bragte borgerne i Ørum i nærkontakt med den tyske beættelsesmagt i 1944. Det er 75 år siden, at en ung mand fra Ørum, Georg Wilhelm Busch, blev anholdt af Gestapo, fængslet og siden anbragt i Frøslevlejren, fordi han havde skrevet et læserbrev i Viborg Stifts Folkeblad.

Torben Holmgaard Nielsen er opvokset i Ørum, og han har tidligere i to omgange fortalt om dramatiske besættelsestids-oplevelser i den ellers sædvanligvis så fredelige by uden for Viborg. Denne artikel er hans tredje bidrag til folkebladets læsere om Ørum under Anden Verdenskrig. Den er delt op i to dele. Anden del bringer vi fredag:

Tirsdag 24. oktober 1944 havde vore naboer Magda og Georg Busch, som boede i Vestergade 24 på 1. sal, inviteret gårdejer Rasmus Karup og hustru samt bødker Jens Røgild og hustru for at fejre deres lille datter Kirstens et års fødselsdag. Pludselig blev døren revet op, og ind stormede fire gestapofolk - Gestapo var den almindelige forkortelse for det tyske sikkerhedspoliti "Geheimliches Statspolizei". Den ene stak en maskinpistol i maven på Georg og sendte Magda ud i køkkenet, hvor hun blev underholdt af et modbydelig stikkersvin, medens den lille Kirsten blev i stuen. De to andre gestapofolk gav sig til at rode og hærge den lille lejlighed igennem, tingene fra skuffer og skabe blev smidt ud over gulvet.

Grunden til, at den 26-årige familiefar stod og blev holdt op af en gestapomand var, at han havde agiteret under "Ordet Frit" for Dansk Nordisk Ungdomsforbund i Viborg Stifts Folkeblad.

Gestapo havde i første omgang ikke forstået, hvad det drejede sig om. Men en af de danske medløbere oversatte det for dem, og det ændrede situationen. Nu var de interesserede, ordet var nemlig ikke frit under besættelsen.

Georg var født i Flensborg den 30. august 1918, mere herom senere.

Mistanke om faneflugt

Under ransagningen fandt gestapofolkene ikke noget af det, de ledte efter. Det virkede de irriterede over, men så fandt de en tysk indkaldelsesordre fra 1940, så havde de en grund, mente de, og håndjernene klappede i. De nævnte noget som faneflugt og kaldte ham for en landflygtig landsforræder. Han blev arresteret, og udenfor holdt der to biler, klar til at hente ham. Turen gik over Tapdrup, hvor de også hentede brugsuddeler Ejner Tougaard. De blev begge sat i arresten i Viborg, og dagen efter, om morgenen klokken fem, blev de sammen med andre, som var blevet anholdt samme dag som Georg, i alt tolv mand og en kvinde, kørt til banegården i Viborg og sat ind i en kreaturvogn med to soldater som vagter, kørt til Aarhus og her indsat i arresten i Christiansgade.

Det, der skete her med Georg, var noget, der bekymrede folk i Ørum rigtig meget. Vi havde jo ikke mærket så meget til krigen, men det, og flyet, som droppede sin last på Tjele Hedegårds marker, sabotagebranden hos karetmager Jens Hartvig, ulykken, hvor en transportbil med arbejdere fra Karup Flyveplads kørte sammen med en Falckbil i Dumpen i det mørklagte Viborg, hvorved Carl Larsen fra Ørum blev dræbt, og flygtningerne i forsamlingshuset, der mærkede vi krigen.

Hovedkvarter på universitetet

I slutningen af 1943 havde Gestapo etableret deres jyske hovedkvarter i nogle bygninger, blandt andet kollegierne IV og V på Aarhus Universitet, hvor fangerne fra arresten blev ført til for afhøring hver morgen - Bygningerne lå, og de nyopførte ligger nær det øverste af Langelandsgade tæt ved Bogtårnet.

Her blev Georg ført til de næste dage, de ville have ham til at indrømme, at han var sabotør og leder af en gruppe. Han havde faktisk prøvet at blive medlem af en modstandsgruppe, men de turde ikke tage imod ham, da han havde været tysk statsborger. Gestapofolkene forsøgte at få ham til at indrømme både på den flinke måde som: Nå hr. Busch, skal vi så se at få det overstået, så De kan komme hjem til Deres familie igen. De truede også med skrappe midler, de lod ham se to torturrum i anvendelse, i det første var der en fange, der blev banket, så han til sidst lå bevidstløs på gulvet, i det andet rum var oplevelsen så forfærdelig, at Georg aldrig nævnte, hvad han så. Jeg ved også fra mine forældre, at han bl.a. med pistol mod hovedet har været udsat for skinhenrettelse, men han benægtede alligevel alle anklagerne.

Modstandsbevægelsen i knibe

Etableringen af hovedkvarteret fik modstandsbevægelsen i Jylland for alvor at mærke i sommeren og efteråret 1944. Blandt andet med hjælp fra storstikkeren Grethe Bartram anrettedes nogle større slag mod flere grupper, hun angav både familie og venner, i alt 60 personer, ni af dem døde i koncentrationslejren. I Århus blev den slagkraftige kommunistiske sabotageorganisation optrævlet, og i den sønderjyske modstandsregion blev 147 modstandsfolk arresteret.

Da to kurerer blev arresteret, måtte der gøres noget, den ene var kurer for lederen af våbenmodtagelsen i Jylland, Jens Tolstrup, til modstandschefen for Jylland, oberstløjtnant Vagn Bennike. Kureren blev taget af Gestapo. Det samme skete med Ruth Phillipsen, hun blev taget den 7. oktober. Hun var kurer for modstandsbevægelsens jyske efterretningschef Frits Tillisch og var derved en vigtig person for tyskerne. Straks derefter indkaldte oberstløjtnant Vagn Bennike til krisemøde. På mødet diskuterede

På billedet ses Aarhus Universitet, hvor Gestapo havde hovedkvarter, efter bombningen. Georg Busch fra Ørum var blevet kørt væk fra hovedkvarteet kort tid før, de britiske fly kastede bomberne. Arkivfoto: Jens Thaysen

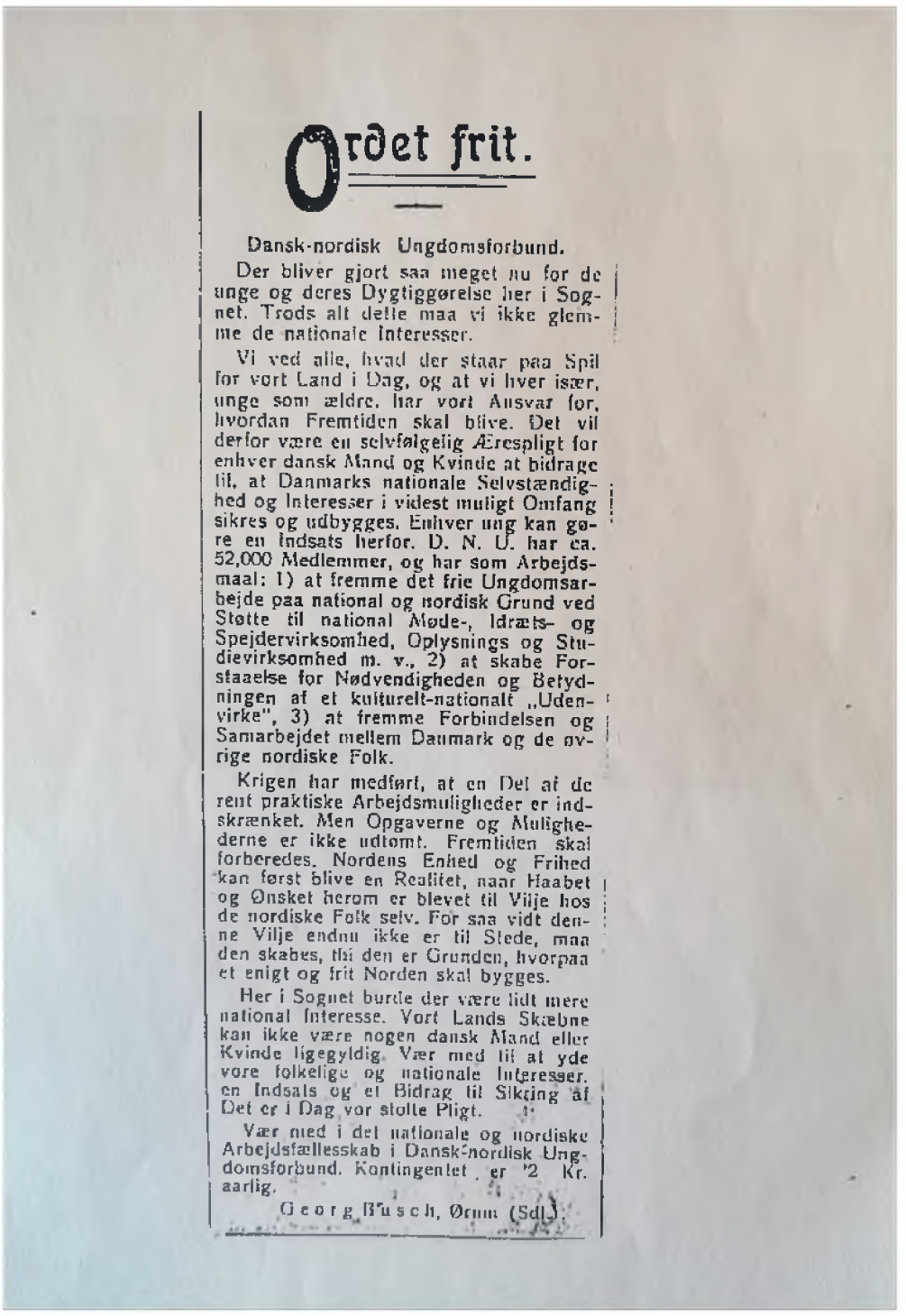

Ordet frit.

Dansk-nordisk Ungdomsforbund.

Der bliver gjort saa meget nu for de unge og deres Dygtiggørelse her i Sognet. Trods alt dette maa vi ikke glemme de nationale Interesser.

Vi ved alle, hvad der staar paa Spil for vort Land i Dag, og at vi hver især, unge som ældre, har vort Ansvar for, hvordan Fremtiden skal blive. Det vil derfor være en selvfølgelig Ærespligt for enhver dansk Mand og Kvinde at bidrage til, at Danmarks nationale Selvstændighed og Interesser i videst muligt Omfang sikres og udbygges. Enhver ung kan gøre en Indsats herfor. D. N. U. har ca. 52,000 Medlemmer, og har som Arbejdsmaal: 1) at fremme det frie Ungdomsarbejde paa national og nordisk Grund ved Støtte til national Møde-, Idræts- og Spejdervirksomhed, Oplysnings og Studievirksomhed m. v., 2) at skabe Forstaaelse for Nødvendigheden og Betydningen af et kulturelt-nationalt „Udenvirke", 3) at fremme Forbindelsen og Samarbejdet mellem Danmark og de øvrige nordiske Folk.

Krigen har medført, at en Del af de rent praktiske Arbejdsmuligheder er indskrænket. Men Opgaverne og Mulighederne er ikke udtømt. Fremtiden skal forberedes. Nordens Enhed og Frihed kan først blive en Realitet, naar Haabet og Ønsket herom er blevet til Vilje hos de nordiske Folk selv. For saa vidt denne Vilje endnu ikke er til Stede, maa den skabes, thi den er Grunden, hvorpaa et enigt og frit Norden skal bygges.

Her i Sognet burde der være lidt mere national Interesse. Vort Lands Skæbne kan ikke være nogen dansk Mand eller Kvinde ligegyldig. Vær med til at yde vore folkelige og nationale Interesser. en Indsats og et Bidrag til Sikring af Det er i Dag vor stolte Pligt.

Vær med i det nationale og nordiske Arbejdsfællesskab i Dansk-nordisk Ungdomsforbund. Kontingentet er 2 Kr. aarlig.

Georg Busch, Ørum (Sdl.).

I læserbrevet, som indbragte forfatteren en internering i Frøslevlejren, slår Georg Busch til lyd for Dansk-nordisk Ungdomsforbund og et samarbejde mellem de nordiske folk. Set med nutidens øjne et forholdsvist harmløst indlæg, men altså nok til at påkalde sig Gestapos opmærksomhed.

de et angreb på hovedkvarteret for at befri Ruth Phillipsen, men det blev forkastet. I stedet sendte Vagn Bennike et telegram til SOE (Special Operations Executives) og Royal Air Force som lød: Undergrunden i Jylland er ved at blive revet op af Gestapo, jeg beder indtrængende om, at kollegium IV og V må blive ødelagt ved luftangreb. Efter lidt korrespondance blev det accepteret.

Præcisionsbombning

Ved overvågning af Gestapo fandt modstandsbevægelsen ud af, at fangerne blev hentet fra arresten i Christiansgade til afhøring i Gestapo-hovedkvarteret på universitetet om morgenen og bragt tilbage kl. 11.30.

Efter RAF's forberedelse med universitetets bygninger, der blev lavet som model, og universitetsområdet, der blev malet på en parkeringsplads, som blev prøvebombet med sandsække, var de klar til angrebet. Piloterne, der blev valgt til raidet, var nogle, der var specialister i præcisionsbombning.

24 de Haviland Mosquito jagerbombermaskiner og 8 ekskorterende P51 Mustang jagere lettede ved nitiden den 31 oktober 1944 fra RAF basen i Swanton Morley i Norfolk med kun 16 dages forberedelse. Cirka 200 kilometer fra den danske kyst gik de ned i 10 til 15 meter over havoverfladen for at gå under den tyske radar. Skrog og vinger på maskinerne var bygget af engelske møbelsnedkere af balsatræ, krydsfiner og lakeret lærred for at spare aluminium. De reflekterede samtidig færre radarstråler. Flyene blev alligevel opdaget kl. 11.35 ved Henne af kommandocentralen Ugruko (Untergruppenkommando) ved Esbjerg. "20 fjendtlige fly med kurs nordøst", noterede de i "Kriegstagebücher der Kriegsmarine", men før tyskerne fik bemandet deres antiluftskyts, var flyene væk. De kunne fortsætte, med deres to 12 cylindrede Rolls Royce Merlin motorer kunne de flyve med en hastighed på over 600 kilometer i timen.

Formation fra Skanderborg

Halvvejs over Jylland dannede de fire angrebsformationer af seks fly, ved Skanderborg Sø fløj første formation mod målet, her delte de sig i to hold, som fløj ved siden af hinanden, med samme afstand som der var mellem de to bygninger, og var så klar til angrebet.

Ved Skanderborg Sø fløj anden formation en omgang om søen, tredje formation to gange omkring søen og så videre for at få afstand mellem formationerne, så de lavtgående fly ikke ramtes af bombesplinter fra flyene foran. Der var også tidsforsinkelse på bomberne, så flyene, der kastede bomberne, ikke selv blev ramt af bombesplinter, men kunne nå at komme væk, før de eksploderede.

Kort fortalt var det en meget simpel 500 punds bombe, der lagde Gestapos tre hovedkvarterer i ruiner. Det var et mekanisk system, som virkede således, at i bombernes haleparti var en aksel med en armeringspropel, der ind til bomben frigøres fra flyet, var fastholdt til flyet. I den modsatte ende af akslen, der gik ind i bomben, sørgede den for, at en sikkerhedsmøtrik med gevind holdt en tung slagbolt på plads. Når bomben blev droppet, drejede luftstrømmen propellen, og gevindet blev skruet ud. Slagbolten blev nu kun holdt oppe af en fjeder under den. Neden under slagbolter var detonatoren, det var et såkaldt brandrør med et hoved med fænghætte. Brandrøret nåede ned i bombens sprængstof. Når bomben ramte anslaget, blev fjederen trykket sammen af slagbolten, der med sin spids slog ned i detonatorens fænghætte, som var øverst på brandrøret, og som derved tændte tidsforsinkelsen. Der var detonatorer med forskellige tider, også 0 sekunder, det var her 11 sekunder, når de var gået, eksploderede det nederste af brandrøret, som indeholdt 60 gram sprængstof, og det detonerede så de 103 kilo sprængstof, som bomben var fyldt op med.

Af de 30 sprængbomber, der blev droppet, var fem forsagere - det vil sige, at de ikke eksploderede.

I flyene, der bombede Gestapos hovedkvarterer i Danmark, kunne der hænge to 500 punds sprængbomber eller 10 100 punds brandbomber bagerst i bomberummet, forrest i bomberummet var pladsen for det meste optaget af fire 20 millimeter maskinkanoner og tilhørende granatbælter. De kunne skyde med både panserbrydende projektiler og granater, løbene var ført helt frem til det forreste af flyet. Bomberummet kunne ændres, så det kunne indeholde andre typer bomber, eller en ekstra brændstoftank. .

Ud over maskinkanonerne var flyet desuden armeret med fire stk. 7,7 millimeter maskingeværer.

Gestapo-chefen omkom

Den 31. oktober skulle Georg atter i forhør. Det blev ikke til noget, der var uro på universitetet, fangerne blev kørt tilbage til deres celler til sædvanlig tid.

Et kvarter efter at Georg havde forladt universitetet klokken 11.55, kom første formation af seks fly og droppede sprængbomber fra så lav en højde, at piloterne kunne se tyskerne fare rundt inde i bygningerne. Bomberne i de første to formationer var sprængbomber. Formålet med dem var at dræbe så mange gestapofolk som mulig og ødelægge bygningerne. Bomberne i de sidste to formationer var brandbomber, for at ødelægge arkivet, og det blev det fuldstændig. Der omkom omkring 75 gestapofolk, der iblandt gestapo-chefen Eugen Schwitzgebel, der til da med stor held og brutalitet havde pint og plaget fanger til at måtte angive deres venner. Det var også ham, der beordrede Peder Gruppen til at udføre clearing mord og sprænge bygninger i luften.

LÆS MERE
NÆSTE SIDE

FORTSAT FRA SIDE 14-15

Den 11 marts var han med en større deling soldater ude og hente ni af Hvidstengruppens medlemmer, og en uge senere yderligere fem medlemmer forskellige steder på egnen. Otte af dem blev dødsdømt og henrettet i Ryvangen.

Et fly måtte nødlande

Alle fly med besætning kom tilbage til deres base, undtagen et, det måtte nødlande i Sverige. Den havde fået en skade fra antiluftskytset på et tysk skib, der lå i Aarhus Havn. Et andet af de lavtgående fly ramte en fugl, den måtte vende om. Angrebet siges at være det mest præcise, RAF havde udført. De var blevet bedt om at lade gavlene med trapper blive stående, så eventuelle fanger kunne flygte - gavlene blev stående.

Der var tre danske fanger tilbage i hovedkvarteret, da RAF bombede. Den ene, Karl M. Tøgersen, omkom, den anden var Ruth Philipsen, hun flygtede, den tredje var den kendte pastor Harald Sandbæk, der var sognepræst i Klejtrup. Han var såret, men da tyskerne i forvirringen troede, at han var en af deres medløbere, blev han indlagt på hospitalet uden bevogtning. En overlæge skrev en dødsattest, der kom dødsannoncer i aviserne, og Harald Sandbæk blev smuglet til Sverige. Jeg husker, at min far fortalte mig, at kirkegængerne kunne se, at han bar pistol under præstekjolen, når han prædikede i sin kirke.

Den Franske Skole

Blandt piloterne i angrebet var Peter Andrew Kleboe. Han var også med til det lignende angreb på Gestapos sjællandske hovedkvarter i marts 1945. Her ramte han en 30 meter høj lysmast på Carlsberggrunden og ødelagde halepartiet, tabte to 500 punds bomber, og styrtede med sin observatør Reginal Hall ned i et garageanlæg ved Den Franske Skole på Frederiksberg. Nogle i de efterfølgende angrebsbølger troede, at ild og røg fra maskinen var fra målet, som skulle bombes. 124 mennesker mistede livet, heraf var 87 børn fra skolen. Kleboes oldefar var fra København, hans oldebarn omkom i København.

Angrebet på Århus Universitet gjorde selvfølgelig, at modstandsbevægelserne fik mere ro til deres arbejde, jeg kan ikke lade være med at tænke på, om dette angreb gjorde, at Onsildgruppen, hvor min far, skomager Peter Nielsen, Ørum, var medlem, ikke blev optrævlet.

Frygt for kz-lejr

Da bomberne faldt, smed Georg sig ned på gulvet i sin celle. Han blev urolig ved bare at tænke på, at han ikke kunne komme ud.

Efter ni timer blev døren til cellen åbnet, og en tysk soldat kom ind, Georg spurgte, om han ikke snart "skulle have noget at æde". Når han sagde sådan, var det fordi hans kost til da kun havde bestået af et fire cm. tyk stykke rugbrød uden margarine tre gange om dagen og en liter kaffe, som smagte af brændt rug. "Tommy har været her og bombet Gestapos hovedkvarter," sagde vagten, og da Georg helt impulsiv gav et glædesudbrud fra sig, blev celledøren smækket i. Engelske soldater blev kaldt Tommy'er, ligesom danske soldater blev kaldt Jens'er.

Efter cirka tre uger kom Georg i forhør igen ved nye gestapofolk og i andre lokaler. Han fandt ud af ved afhøringen, at foruden dem, der før afhørte ham, var også hans papirer gået tabt ved bombardementet, ikke engang at han kom fra Tyskland, blev de klar over, så han havde fordel af, at han forstod, hvad de talte om indbyrdes. De talte om ting, som intet havde med hans sag at gøre, og han svarede, hvad han mente gavnede hans sag bedst.

En mosquito-jagerbomber som dem, der blev anvendt ved angrebet i Aarhus. Arkivfoto

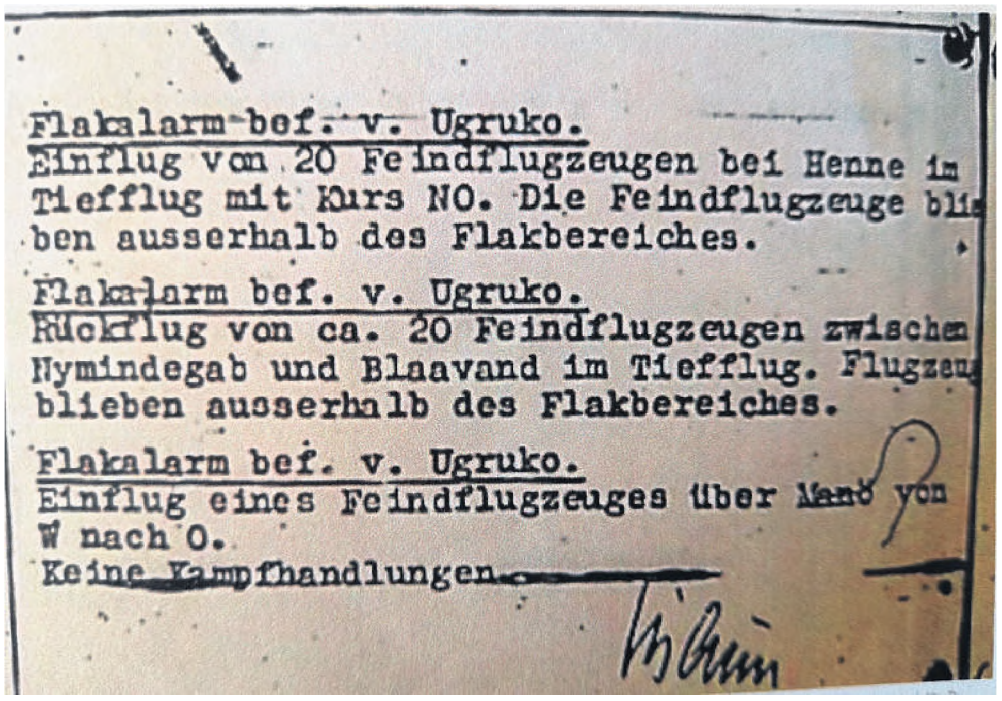

Flakalarm bef. v. Ugruko.
Einflug von 20 Feindflugzeugen bei Henne im Tiefflug mit Kurs NO. Die Feindflugzeuge blieben ausserhalb des Flakbereiches.

Flakalarm bef. v. Ugruko.
Rückflug von ca. 20 Feindflugzeugen zwischen Nymindegab und Blaavand im Tiefflug. Flugzeuge blieben ausserhalb des Flakbereiches.

Flakalarm bef. v. Ugruko.
Einflug eines Feindflugzeuges über Mandø von W nach O.
Keine Kampfhandlungen.

I Henne ved Esbjerg opdagede tyskerne de britiske bombemaskiner, der var på vej mod Aarhus Universitet. Det fremgår af Ugrukos - Untergruppenkommandos - notat, som man kan finde i "Kriegstagebucher der kriegsmarine" - den tyske marines dagbøger. Flyene var dog uden for det tyske luftforsvars rækkevidde.

Derefter gik de til frokost, medens Georg var lænket til en stol med håndjern, og da de efter lang tid kom tilbage, fortalte de, at de var klar over, hvad han havde lavet, og at sagen var afsluttet. Han ville blive overflyttet til et andet fængsel.

De læste så op af nogle papirer og fortalte, at han var sabotør og måtte regne med at skulle med den næste fangetransport til Tyskland. Han blev nervøs over at tænke på, om de kunne finde på at sende ham til kz-lejren Neuengamme. Da Georg kom tilbage til arresten, havde værnemagten flyttet hans ting fra celle nr. 51 på loftsetagen til celle nr. 3 i kælderen, det var han ikke så begejstret for, der var meget uro, når Gestapo kom med nye fanger.

Fange døde i nabocellen

Ved midnat blev han vækket ved, at gestapofolk kom ind med en mand, pludselig angreb to mand og gennembankede ham. Det kunne Georg se gennem observationshullet i døren, hvor glasset var i stykker, så klappen indefra kunne skubbes til side. Det berørte Georg så dybt at være vidne til, at han lukkede observationshullet igen. Fangen blev derefter smidt ind i cellen ved siden af.

Der var meget roligt i starten i cellen ved siden af, men senere lød der en rallen og endnu senere lød et bump, og derefter blev der ro. Ved mønstringen om morgenen kom vagten og spurgte Georg, om han ikke havde hørt noget usædvanligt, Georg svarede, at han havde sovet tungt hele natten, fangen var død. Georg var klar over, at de var ærgerlige over det skete. De havde regnet med at få noget mere viden ud af ham, nu fik han fred.

Det er senere blevet Georg fortalt, at fangen oprindelig var tysk statsborger, men kom som meget ung til Danmark, hvor han i 1933 blev ansat ved Flådens Radiosektion, og han stillede sig til rådighed for modstandsbevægelsen og blev benyttet i efterretningstjenesten. Han var meget dygtig til sit arbejde, og tyskerne troede, at det var det store kup, de havde gjort, da de arresterede ham. Han tog beslutningen og hængte sig i sine seler for ikke at komme til, under tortur, at røbe sine kammerater.

Til Frøslevlejren

Den 4. december lød så ordren: "antreten und abmarsch". 60 mand fra arresten blev lukket ind i en kreaturvogn, døren blev låst, og vognen spændt lige efter lokomotivet. De var gidsler, det ville være dem, det gik først ud over, hvis danske sabotører sprængte skinnerne.

Udenfor gik der nogle Røde Kors-damer. Man kunne se på dem, at de ville kontakte fangerne. Soldaterne holdt dem på afstand, men der var en, der var smuttet om på den anden side af skinnerne, og hun råbte ind til fangerne, at de ikke skulle være bange. Sabotørerne havde fået at vide, at de ikke skulle sabotere toget, samtidig stak hun en karton cigaretter ind til dem. Turen til grænsen tog flere timer, for toget skulle ofte ind på vigesporet for at give plads for troppetransport.

Det gav et lettelsens suk i alle, da de ikke skulle længere end til Fårhus Station. Der blev givet ordre til at stige ud, og de marcherede mod Fårhuslejren uden tyske vagtmænd med skarp bevæbning, og de blev indsat i Frøslevlejren.

"Så slog pigtrådsporten i, og man var igen i fængsel, men heller ikke det virkede rigtig, for hele vejen op til administrationsbarakken, hvor vi blev overgivet vore danske kammerater til indregistrering, indkvartering og så videre, stod ligestillede lænet op af skovlen, officielt i færd med at skovle sand, og nikkede velkommen med varme ord. Hvad i alverden gider I komme helt her ned efter, nu skal vi jo snart hjem, Det var i december 1944, og der var dog lang tid endnu, før krigen stoppede, skriver Georg i sine notater.

LÆS RESTEN AF BERETNINGEN I FREDAGSAVISEN

Gestapofange i Frøslevlejren

Her følger anden del af fortællingen om den 26-årige Georg Busch fra Ørum, der blev fanget af Gestapo og sendt til Frøslevlejren.

LOKALHISTORIE

Torben Holmgaard Nielsen

ØRUM: I første del af Torben Holmgaard Nielsen beretning hørte vi om, hvordan den 26-årige Georg Busch fra Ørum blev anholdt af det tyske sikkerhedspoliti Gestapo, fordi han havde skrevet et læserbrev i Viborg Stifts Folkeblad. Han var tæt på bombningen af Gestapos hovedkvarter på Aarhus Universitet, og første del, som vi bragte i torsdagsavisen, sluttede med, at han blev sendt til Frøslevlejren, hvor tyskerne internerede danske modstandsfolk. Torben Holmgaard Nielsen fortæller:

Om Georgs ophold i Frøslevlejren citerer jeg fra hans notater: Frøslevlejren blev oprettet for os danske, så mente man jo, at man kunne undgå at sende folk sydpå, desværre sendte tyskerne mange sydpå. Lejren blev bygget til 1300 fanger, vi var en overgang over 3000 indsatte.

Lejren var tålelig og med tysk opsyn. Der var visse personer, man skulle undgå. Gestapo havde nemlig blandet stikkere iblandt os. Der var arbejdspligt, men det gik bare i langsomt tempo, så forhalede vi jo tyskernes krigsindsats. Vinteren foregik med snekastning og indendørs arbejde. Tiden gik hurtigere i Frøslev end i Århus.

Juleaften i Frøslevlejren blev egentlig slet ikke så slem, som mange frygtede.

Længe før det blev jul, havde vi næsten hver dag drøftet, om vi mon kom hjem til jul, for vi var jo enige om, at det at holde jul i tysk fangenskab i Frøslev, ville blive uendeligt svært. Og medens dagene blev kortere og mørkere, slukkedes hos de fleste håbet om at kunne få lov til at tilbringe julen sammen med sine kære.

Den 23 december blev der yderligere kastet en skygge over lejren, idet vi blev vækket om morgenen kl. 04.30 og kaldt ud på gangen til tysklandstur. Ligblege stod vi der i barakkens midtergang og så den ene efter den anden af vore kammerater vakle ned på venstre fløj, hvor de blev opstillet, som skulle sendes sydpå til død og rædsel.

Det var, som dødens skygge havde lagt sig over lejren den dag, og som det ville blive umulig at holde jul med.

Hadet fyldte vore hjerter

Efter at vi havde taget afsked med 200 af vore kammerater, vel vidende at mange af dem aldrig ville se Danmark igen, gik vi tavse ind på vore stuer, medens hadet på ny fyldte vore hjerter og sind. Og ved morgenandagten, som vi også måtte stjæle os til at holde, var der ikke et øje tørt. Sorgen over vore kammeraters bortrejse havde taget plads for juleglædens forventning, al tanke om julefred og juleglæde var lukket ude.

Men vi skulle jo igennem julen, selv om vi måtte savne vore kære derhjemme og gode kammeraters selskab. På alle stuerne forsøgte man at forberede julens komme, ved de kæres billeder blev der stukket en lille grankvist ind. Et lille grantræ blev organiseret, rød-hvide guirlander blev trukket over stuen, ja kort sagt, vi forsøgte, trods alt, at skabe en så hyggelig juleaften som mulig. Hjerter og kræmmerhuse havde vi selv farvet, maling havde vi organiseret ovre i malerværkstedet.

Lys fik vi også lavet, vi skrabede paraffin af osten i køkkenet, paraffinen blev smeltet i en blikdåse over vores kakkelovn. En bomuldstråd blev lagt ned i den flydende masse, og lysene blev formet, før paraffinen stivnede.

Juleaften

Og så kom juleaften, i spisesalen var der stillet et stort juletræ, men uden lys og pynt. Vi sang en julesalme, og vores chef, kaptajn Digman, holdt en tale for os. Lederen af kostforplejningen var inspektør Gerstrup, som jeg senere har haft på statsfængslet Møgelkær. Lejrchefen takkede de mænd af fængselsvæsenet, som ved deres frivillige ophold i Frøslevlejren gjorde fængselsopholdet lettere for os. Med ønsket om en snarlig fred på jord skuttede kaptajn Digman sin nationalbetonede juletale. Talen var holdt i korte militære vendinger, fordi, ja, fordi vi var mandfolk, og mandfolk græder ikke, selv om der sidder nok så stor klump i halsen.

Efter spisningen havde vi aftalt, at der skulle afholdes gudstjeneste i de forskellige barakker. Det var en gribende højtidelighed. Et tæppe blev hængt på væggen, som skulle være altertavle, og på det var med søm anbragt et hvidt kors af papir.

Pastor Magle fra Tønder, en vidunderlig personlighed, som kom til at betyde meget for mange i lejren, forestod gudstjenesten stående ved alterbordet, der var prydet med granbuketter. Han talte om fred på jord, og så var der altergang, ingen holdt sig tilbage.

Store hårdkogte mandfolk græd som børn, da præsten rakte os jernporcelænskopper med saftevand og et lille stykke sigtebrød. Denne gudstjeneste var mere værd end en gudstjeneste i den mest prangende kirke.

Efter julegudstjenesten var mange blevet så alvorlige, at de søgte fred med sig selv og deres tanker i en krog eller en ensom køje. Det respekterede vi, sådanne timer havde vi alle.

Pakker var det småt med til jul, da vi kun måtte modtage en pakke hver sjette uge. Vi måtte skrive to julekort hjem til jul, der måtte kun stå glædelig jul og navn. Det var dog et livstegn fra os, nogle var heldige at få et julebrev.

Vi sang nogle julesalmer, men med en trykket stemning, efter dette begyndte tankerne at banke på, minderne om hjemmet for manges vedkommende, snakken stilnede af.

Men alligevel var det en god jul, men jeg tror, når tiden engang har kvalt alle onde ting i vor erindring, vil juleaften og særlig julegudstjenesten i Frøslev stå tilbage som et lyslevende minde om, hvordan en jul bør fejres.

Angrebet på Shellhuset

Den 21 marts blev der glæde iblandt os. Der fandtes en illegal modtager i lejren. Der hørte vi, at Shell Huset i København var blevet angrebet af RAFs Moskitos, angrebet skulle vist være lige så vellykket som på Århus Universitet, og der var mange gestapofolk til stede. Sådanne resultater gav jo kolorit på tilværelsen, og vi blev mere modige, dagene begyndte at gå lidt hurtigere. Tyskerne måtte trække sig tilbage i landene, som de havde besat. Her kunne man også mærke, at de ikke var så strikse mere.

Vi nærmede os april måned. Den, syntes vi, gik hurtigt efter alle de sejrsresultater, vi hørte om. Så oprandt den 4 maj, det gik gennem radioen, at Tyskland havde kapituleret, og Danmark var frit. Sikken jubel der gik gennem lejren.

5 maj om morgenen blev en flagstang sat op i lejren, den havde man sikret sig, og et flag blev hejst, ikke det nazistiske, men Dannebrog. Portene blev lukket op, og vi kunne drage af sted, men hvorhen? Der var kaos, togene gik ikke, man havde sørget for nogle rutebiler, men måtte vente til det blev ens tur.

Et billede fra Frøslevlejren under Anden Verdenskrig. Her blev Georg inviteret, men u

Georg Busch blev anholdt af Gestapo, efter at han havde skrevet et indlæg i Viborg Stifts Folkeblad. Det kan man læse mere om i første del af fortællingen.

Georg kommer hjem

Ovennævnte var Georgs egne ord om sit ophold i Frøslevlejren.

Jeg (Torben Holmgaard Nielsen, red.) husker, at Georgs kone Magda med sin lille datter tit kom ind til os. Magda var trist og græd ofte, og mine forældre forsøgte at trøste hende, andet kunne de jo ikke gøre.

Krigen var slut, og Frøslevlejren blev tømt for heltene, og landsforræderne kom ind bag pigtråden. Medens de sad i lejren, hed den Fårhuslejren, fordi navnet Frøslevlejren blev forbeholdt heltene, som tidligere havde siddet der, og ikke for landsforrædere.

Min far blev fængselsbetjent i Fårhuslejren, før han senere flyttede til Straffelejren Møgelkær ved Horsens. Der var nok hævn i luften så tæt på krigens afslutning, f. eks. måtte de indsatte ikke have spillekort, i en straffelejr skulle man straffes, og ikke have det for sjovt. Så lavede de dem selv af manillamærker. Jeg fik et kort af min far, som var blandt de konfiskerede, på den ene side står der; Straffelejren i Fårhus, Fårhus St., på den anden side er Hjerte Konge tegnet.

Både Georg Busch og Ejner Tougaard, brugsuddeleren fra Tapdrup, kom hjem igen, fysisk uskadt, men mange kilo lettere.

Turen tilbage til Ørum var behageligere, end da det gik den modsatte vej. Georg kom med en bil, som skulle til Randers. Han blev så sat af i Vejrumbro. Her lånte han en cykel af ejeren af Bro Mølle, den havde massiv gummi på hjulene, og så gik det mod Ørum. Da han nåede mellem Viskum og

ndgik transport til en af de tyske koncentratonslejre. Arkivfoto: Scanpix

Dette foto viser angrebet på Shellhuset i København, hvor Gestapo havde hovedkvarter. Angrebet på Shellhuset blev udført efter samme model som angrebet mod Gestapo-hovedkvarteret på Aarhus Universitet, som Georg Busch, som det fremgår af beretningens første del, var tæt på. Arkivfoto

Vejrum, kom der en modgående cyklist, der pludselig sprang af cyklen og sagde: Næh, velkommen hjem efter det lange fravær. Det var Pastor Brusch fra Ørum, som skulle til Bjerringbro for at prædike. Efter at have mødt den første kendte, gik resten af turen lidt lettere, inden han nåede hjem, mødte han også dyrelæge Herluf Skriver.

Flagene var oppe, fordi krigen var slut, og da det rygtedes, at Georg var kommet hjem, fik familien besøg af mange venner med blomster og gaver, for at ønske ham velkommen hjem. Der var gået så lang tid, at hans lille datter ikke længere kunne genkende sin far.

Ansat som fængselsbetjent

Straks efter krigen blev Georg og lidt senere min far ansat som fængselsbetjente på det, der hed Straffelejren Møgelkær, hvor de bl.a. kom til at bevogte danske landssvigere, der nu var kommet på den anden side af hegnet. Vi flyttede til Sejet ved Horsens, og her blev vi igen naboer.

Min far og Georg kunne lide at være sammen alene, jeg tror, at de behøvede hinanden, for at bearbejde det, som de havde været ude for. Det må have været det, som man i dag kalder posttraumatisk stres, de gik ture, hvor de talte om noget, som vi andre aldrig hørte om. De blev enige om ikke at fortælle noget til børnene, for at de ikke skulle bekymre sig, men så fik vi den kolde krig, den bekymrede virkelig også os børn meget mere.

Rigtig mange fortsatte deres personlige kampe efter krigen, der var ingen hjælp fra det offentlige. Fortielse var det, der blev brugt til at komme tilbage til et normalt liv igen. Det var der mange der aldrig kom. Stikkerne var modstandsbevægelsens farligste fjende, nogle angav gerne en landsmand til tyskerne for 200 kroner, men det var også farligt at være stikker. Modstandsgrupperne likviderede omkring 400 personer, som blev vurderet til at være til fare for modstandsbevægelsen. Det var en nødvendig handling, rigtig mange af dem var stikkere.

Lis Mellemgaard skriver i sin bog *Pige i modstandskampen*, at de fleste stikkere var kriminelle, og mange af dem var sølle små holdningsløse subjekter. Den slags mennesker kunne komme op og få magt, det var der mange, som ikke kunne sige nej til.

Besøger gravstedet

Georg var ansat mange år på straffelejren Møgelkær. Han blev overbetjent, men måtte gå på pension før tiden, da han blev udsat for et overfald af en fange og blev sparket i hovedet, det kom han aldrig helt over.

Min bror Frank kørte fra Viborg, og jeg kom fra Fredericia en dag hver sommer for at besøge Georg i Sejet, lige til han døde i 2007. Krigen blev aldrig nævnt. Nu besøger vi gravstedet på Uth Kirkegård.

Når jeg har kunnet skrive denne artikel, skyldes først og fremmest, at jeg i 1998 gjorde Georg en tjeneste. Han sendte mig som tak en A4-kuvert med mange hånd- og maskinskrevne kopier af hans levnedsbeskrivelse samt et pænt brev. Jeg har også fået min bror Frank til at kopiere materiale, som Georg har deponeret på Tjeleegnens Lokalhistoriske Arkiv. Jeg forestiller mig, at han meget bedre kunne skrive om det, der hændte ham under krigen, end at fortælle om det. Det var jo godt, men det, han har givet mig af skriftlig materiale, er skrevet mere end fyrre år efter krigens afslutning. Mange andre er gået i graven med det, de oplevede.

Georg kommer til Danmark

Som det er fremgået, boede Georg Busch oprindeligt i Tyskland. Den 4. april 1934 forlod han Flensborg for at få en ny tilværelse i Danmark. Det var småt med arbejde i trediverne. Hitler var lige kommet til magten i 1933, og dem, der ikke kunne lide hans system, fik det slemt.

Hans forældre stod som medlemmer af Den Sydslevigske Forening, de blev chikaneret på alle mulige måder, fordi de ikke ville være medlemmer af det nazistiske parti. Var der nogen, der turde sige Hitler imod, blev de omgående sat i koncentrationslejr. Hans forældre var klar over, at Hitler, som han førte sig frem, ville han starte en ny krig.

Efter at have oplevet rædselsfulde dage og nætter i 1933-34, sagde hans mor til Georg, at nu skulle han nordpå. Han skulle ikke opleve en tid, som hun havde oplevet i årene mellem 1914 og 1918, hvor hendes far var soldat i Frankrig.

Det gav mange besværligheder at forlade Tyskland for at få en anden tilværelse i Danmark. Georg var var jo kun 16 år og tænkte ikke så meget på de planer, som Hitler havde. På konsulatet i Aabenraa fik han udstedt et pas og med ordre om at meddele, hvor han opholdt sig i landet. Kontrollen blev nøje overholdt, så da Danmark blev besat, kunne tyskerne let finde ham.

Den 9. april 1940 var en skæbnesvanger dag. På det tidspunkt havde Georg plads som karl på Anders Gades gård i Gl. Asmild. For at holde en karl havde ejeren en del ekstra jobs med kørsler for brugsforeningen, mejeriet og et æggepakkeri.

Georg var sendt ud for at samle æg på forskellige ejendomme, og da han stod på hestevognen og vejede æg af, dykkede der pludselig en såkaldt Stuka, "Sturzkampfflugseug" (Junkers JU 87), ned over hovedet på ham ikke ret mange meter oppe. Stukaen havde en gennemtrængende vinddrevet sirene, der virkede som psykologisk krigsførelse, når den hylende styrtdykkede.

Hesten blev så forskrækket, at den snurrede rundt og stak af med vognen. Han og alle kasserne med 900 æg skred af vognen. Det blev en stor æggekage. Hesten løb hjem med ødelagt vogn og seletøj.

Georg kom slukøret hjem og fortalte om hændelsen. Landmandens svar var, at det kommer vi nok over, men der er noget, der er meget værre, vi er blevet besat af tyskerne.

På det tidspunkt var han endnu tysk statsborger, og der gik heller ikke mange dage, før der kom et anbefalet brev til ham med en indkaldelsesordre til militæret. Der stod, at han skulle møde på Aarhus Kommunehospital til session den 20. april, altså kun 11 dage efter besættelsen.

Dansk indfødsret

Da tyskerne overfaldt Polen i september året før, var Georg Busch begyndt at søge dansk indfødsret. Han kendte borgmesteren i Aabenraa, da han i en årrække havde været feriedreng hos familien. Nu fik han borgmesteren til at hjælpe sig, men datoen for indkaldelsen nærmede sig hastigt. Den 19. april ringede amtmanden i Viborg til København og fik at vide, at ansøgningen var godkendt og afsendt. Nu var Georg blevet dansker.

Det, jeg har skrevet om her, og i de to andre artikler, i 2015 om besættelsen og min barndom under krigen, og i 2016 om flyet, der droppede sine bomber på Tjele Hedegårds marker, var ikke noget særligt. Det skete, og sker stadig i verden. Det, der var noget helt særligt, var, at det netop skete i vor lille by, Ørum Sønderlyng, og det hører i den grad med til byens historie, og den ønsker jeg selvfølgelig skal bevares for eftertiden, om få år er der ingen mere, der oplevede krigen.

Mine andre to artikler fra krigen kan ses i Viborg Stifts Folkeblads arkiv og på Tjeleegnens Lokalhistoriske Arkivs hjemmeside under artikler om Ørum Sogn.